

C. Třicetiletá válka (1618 – 1648)

1. Bojující strany

Třicetiletá válka byla největší válkou, jakou do 17. století Evropa poznala. Byla též **poslední evropskou náboženskou válkou, byť byl její náboženský charakter postupně oslabován**. Střetly se v ní **2 bloky států: katolický a protestantský**. Soubor stoupců dvou křesťanských vyznání však měl širší povahu: šlo i o **konflikt politických koncepcí, životních stylů a kultur**.

1. Katolická strana:

a) **Rakouští Habsburkové:** již od středověku vládli ve svém Rakousku, avšak nyní si chtěli udržet také koruny českou a uherskou, přestože v těchto zemích měli proti sobě silný stavovský odboj; jako římsí císaři usilovali o udržení svého vlivu v německých státech;

b) **Katolická liga:** sdružení německých katolických států, z nichž nejsilnější bylo Bavorsko (zakladatelem a vůdcem Ligy se stal **bavorský vévoda Maxmilián I.** z dynastie **Wittelsbachů**); dalšími členy byly německé církevní státy, mezi nimiž vynikala všechna 3 kurfiřtská arcibiskupství v Porýní (Mohuč, Kolín, Trevír) a také Pasovské biskupství;

c) **Španělští Habsburkové:** Španělsko (s koloniemi), Španělské Nizozemí (dnešní Belgie); v samotném Španělsku se mnoho nebojovalo, země posílala vojáky především na jiná bojiště a španělští Habsburkové podporovali financování armády svých rakouských příbuzných.

Maxmilián I. Bavorský

2. Protestantská strana:

a) **Protestantská unie:** sdružení mnoha německých protestantských států; vůdcem Unie se stal **Fridrich V. Falcký**, vládce kurfiřtské Rýnské Falce, který sice také pocházel z rodu Wittelsbachů (a byl tedy příbuzným Maxmiliána Bavorského), ale navíc byl zetěm anglického a skotského krále Jakuba I. (měl za manželku jeho dceru Alžbětu); Fridrichovo kalvinistické vyznání ovšem omezovalo schopnost Unie budovat širší koalici, neboť mezi střeoevropskými protestanty bylo populárnější spíše luteránství;

Fridrich Falcký

b) **Protestantské stavy Českých zemí a Uherska:** v některých fázích války měly ve svých zemích silnou převahu a útočily především na rakouské území (ovšem stavovská protihabsburská opozice se zformovala i v Rakousku);

c) **Sasko:** vůdčí síla německého luteránského protestantství, za své silné postavení vděčilo jak početné armádě, tak strategické poloze mezi severní a jižní částí Německa a Českým královstvím;

c) **Dánsko a Švédsko:** podnikly rozsáhlá a účinná tažení do střední Evropy, jejich mimořádná vojenská aktivita měla řadu příčin: od skutečnosti, že šlo o vnitřně stabilní stavovské monarchie s velmocenskými ambicemi, až po fakt, že na severní Evropu doléhala ochlazení klimatu v průběhu malé doby ledové, a bylo tedy třeba získávat nová dobytá či závislá území v jižněji položených úrodných oblastech;

d) **Spojené (Severní) Nizozemí a Anglie:** poskytly vojáky mimo svá území;

e) **Francie:** katolický stát, který ze zahraničněpolitických důvodů (především z obavy před růstem habsburského vlivu v sousedním Německu) vstoupil do války na protestantské straně.

2. Místo války v dějinách vojenství

Třicetiletá válka znamenala – pro svou délku, územní rozsah i úpornost bojů – **přelomovou etapu ve vývoji vojenství**. Přinesla vrchol, ale i počínající úpadek **žoldněřství** a dala základ k

vytvoření **stálých armád**. Válka přinesla vedle dosavadní pěchoty a jízdy rozvoj třetího základního druhu vojska – samostatného polního **dělostřelectva**.

Vojáci byli získáváni dvojnásobným způsobem:

1. Byli najímáni jako placení **žoldněři**, kteří tvořili drtivou většinu válečných vojáků a lze je rozdělit do dvou skupin:

a) **profesionálové**, pro něž byla vojenská služba celoživotním povoláním;

b) **naverbovaní dobrovolníci**, při jejichž získávání však bývaly uplatňovány i násilné a záludné metody;

2. Byli stavěni na základě vrchnostenského příkazu jako feudální **zemská hotovost**, jejíž význam však právě za Třicetileté války výrazně poklesl.

Většina vojáků chápala válku jako střet nikoli idejí, ale hmotných a mocenských zájmů. Proto se běžně stávalo, že poražení a zajatí vojáci vstupovali do armády vítězů, aby doplnili její prořídle stavy.

Typickým vojákem Třicetileté války byl **mušketýr**. Tento pěší bojovník měl jako hlavní zbraň velkou pušku, mušketu. Byla dlouhá asi 175 cm (s ráží 20 mm) a těžká až 7 (později 5) kg. Nabíjela se samozřejmě zepředu, mušketýr si s sebou nesl střelivo pro 12 ran (těžší verzi muškety navíc musel při střelbě opřít do vidlice). Když byl v tísní, dokázal vystřelit vždy jednou za 1 – 2 minuty, s dostřelem 200 – 300 m. A pokud ani to nepomohlo, byl ještě ozbrojen kordem – poboční bodnou zbraní pro boj zblízka. Kadenci střelby celého bitevního útvaru ovšem zvyšovalo střídání palných řad. Svě široké klobouky mušketýři v boji nahrazovali pěchotní ocelovou přilbou šišákem.

Protože mušketýr byl příliš těžkopádný proti jždě, existovaly ještě pěší oddíly **pikenýrů**, jejichž hlavní zbraní byla píka – až 5,5 m dlouhé kopí k boji proti jezdcům. Pikenýři byli ve srovnání s mušketýry lépe chráněni ocelovou zbrojí: kromě šišáku nosili ještě kovový límec, přední a zadní plech a plechové šosy k ochraně steh. Bojovali sešikováni do pevných útvarů, které vytvářely ochrannou clonu mušketýrům.

Nejúdernější, těžké oddíly jízdy tvořili **kyrysníci**. Od hlavy až po stehna byli kryti tříčtvrteční plátovou ocelovou

zbrojí, jejich výzbroj představoval palaš (poboční bodná a sečná zbraň podobná sečné šavli) a pár dlouhých jezdeckých pistolí. Existovala také lehčí jízda, jejíž význam právě během Třicetileté války významně vzrostl: **arkebuzíři** (s lehkou puškou, dvěma pistolemi a mečem), **dragouni** (schopní i pěchotního boje) aj.

Na počátku války mívala každá z bojujících armád jednotlivých států či panovníků mezi 20 a 30 tisíci mužů, ve 30. letech dokázaly některé z bitevních stran přivést na bojiště až 100 tisíc vojáků, ale to bylo maximum a ke konci války stavy každé z armád opět klesaly na původní úroveň. Početnost vojsk (včetně nepravidelností ve vyplácení žoldu), rozsah a intenzita bojových operací, následné hladomory i epidemie – to vše znamenalo strašlivou **zátěž** také **pro civilní obyvatelstvo**.

Shrnutí:

Třicetiletá válka mezi katolickým a protestantským táborem evropské politiky byla poslední náboženskou válkou v Evropě a vynikla svou délkou i ničivostí. Představovala vrchol žoldněřského válčení a přinesla nesmírné utrpení i civilnímu obyvatelstvu.

Výběr z odborné literatury: Petr Klučina: Třicetiletá válka. Obraz doby 1618 – 1648. Praha – Litomyšl 2000. Josef Polišenský: Třicetiletá válka a evropská krize 17. století. Praha 1970.